

**DE LA VINDICTA PRIVATA LA ACER PLATANOIDES,
CU UN GHID AL NOULUI COD CIVIL ÎN AJUTOR**

Magdalena Catargiu

Cosmin – Gabriel Panaite

*Motto „Law, here, there, anywhere, is part of a distinctive way of imagining the real”
(Clifford James Geertz)*

PRIMUM DIVIDAM

În această primă etapă hermeneutică, ne propunem să prezentăm textele de lege aplicabile răspunderii civile delictuale a comitentului pentru fapta prepusului, atât în actualul Cod civil, cât și în vechea reglementare a instituției analizate.

I.1. Lectura

Art. 1.373 din actualul Cod civil¹: „Răspunderea comitenților pentru prepuși.

(1) Comitentul este obligat să repare prejudiciul cauzat de prepușii săi ori de câte ori fapta săvârșită de aceștia are legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate.

(2) Este comitent cel care, în virtutea unui contract sau în temeiul legii, exercită direcția, supravegherea și controlul asupra celui care îndeplinește anumite funcții sau însărcinări în interesul său ori al altuia.

(3) Comitentul nu răspunde dacă dovedește că victima cunoștea sau, după împrejurări, putea să cunoască, la data săvârșirii faptei prejudiciabile, că prepusul a acționat fără nicio legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate.”

Art. 1.000 alin. (1) și (3) din Cod civil anterior:

„(1) Suntem asemenea responsabili de prejudiciul cauzat prin fapta persoanelor pentru care suntem obligați a răspunde (...).

---

¹ Legea nr. 287/2009 republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările aduse prin O.U.G. nr. 79/2011 (M. Of. nr. 696/30.09.2011).

(3) Stăpânii și comitenții, de prejudiciul cauzat de servitorii și prepușii lor în funcțiile ce li s-au încredințat.”

II.2. Summa

Normele juridice redată anterior reglementează una dintre formele răspunderii civile pentru fapta altei persoane, și anume responsabilitatea comitenților pentru faptele prepușilor.

Se impune, *ab initio*, clarificarea sensului noțiunilor *comitent*, *prepus* și *prejudiciu*. Remarcăm faptul că anterior Codului civil în vigoare, în considerarea tăcerii legiuitorului, le-a revenit doctrinei și practicii judiciare sarcina de a defini termenii amintiți. Actualul Cod civil a adoptat opinia majoritară în literatura de specialitate și, astfel, a precizat, în mod expres, sensul noțiunii *comitent*. Astfel, *comitentul* este acea persoană care, „în virtutea unui contract sau în temeiul legii, exercită direcția, supravegherea și controlul” prepusului, adică a „celui care îndeplinește anumite funcții sau însărcinări în interesul său ori al altuia”.

Actuala reglementare, cu titlu de noutate, consacră expres o situație de limitare a răspunderii comitenților, condiționând atragerea responsabilității civile de necunoașterea, de către cel păgubit, a faptului că la data săvârșirii faptei prejudiciabile, prepusul a acționat fără nicio legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate.

Observăm ca legiuitorul a completat sfera actelor care pot antrena răspunderea patrimonială a comitentului, incluzând în această categorie și faptele care au o legătură nu doar cu atribuțiile, ci și cu scopul funcțiilor încredințate. Din aceste rațiuni, apreciem că fiind oportune modificările aduse de Codul civil actual normelor juridice privind răspunderea civilă delictuală a comitentului pentru faptele prepusului.

SECUNDUM PONAM CASUM

Vom încerca să identificăm legătura directă între abstracțiunea textului și realitatea conflictuală juridică. Ne propunem să analizăm fundamentul răspunderii comitentului pentru faptele prepusului, identificând cazuistica reală sau eidetică.

Pornind de la interpretarea dispozițiilor legale, observăm că esențial în atragerea răspunderii civile delictuale este raportul de subordonare între comitent și prepus.

Contractul de muncă constituie cel mai des întâlnit fundament al nașterii unui astfel de raport juridic. Existența acestuia prezumă relativ legătura de prepușenie, însă nu antrenează întotdeauna și răspunderea civilă a comitentului.

De pildă, ce se va întâmpla în situația în care *Primus*, în calitate de salariat (prepus), încheie un contract de muncă cu *Secundus*, în calitate de angajator persoană juridică fără scop lucrativ, însă, la momentul producerii faptului ilicit *Primus* exercita funcții încredințate de un alt angajator, *Tertius*. Avem în vedere instituția detașării în muncă. Cine va avea calitatea de comitent în aceasta situație, *Primus* sau *Tertius*?

Apreciem că este relevantă identificarea entității care exercita efectiv supravegherea activității lui *Primus*. În acest caz, va avea calitatea de comitent acela care a încredințat funcția în îndeplinirea căreia s-a consumat delictul civil.

În acest sens, importanță prezintă și situația în care raportul de prepușenie apare ca fiind disociat de contractul de muncă, dată fiind natura specifică a exercitării unor profesii. Va avea calitatea de prepus contabilul care, deși încadrat în muncă în baza unui contract, ține evidența activității unei persoane juridice, în mod independent, în temeiul pregătirii sale profesionale?

Am putea afirma, la o primă vedere, faptul că atât timp cât există un raport de prepușenie între angajator și contabil, această relație justifică, în toate cazurile, răspunderea delictuală a societății. Apreciem că un asemenea răspuns nu poate fi acceptat, întrucât antrenarea răspunderii civile delictuale trebuie analizată contextualizat. Așadar, considerăm că, în exemplu dat, contabilul nu are calitatea de prepus al societății în ipoteza în care oferă servicii contabile în afara programului de lucru sau a obligațiilor de serviciu. Pe cale de consecință, acesta este singurul răspunzător civil, întrucât el este prepus doar în acele situații în care este pusă în discuție îndeplinirea sau neîndeplinirea unor îndatoriri de serviciu, întemeiate pe fișa postului.

Nu în ultimul rând, ne întrebăm dacă în afară de contractul de muncă poate exista un raport de prepușenie și în temeiul altor contracte? Se poate naște un astfel de relație în virtutea contractul de mandat, antrepriză sau de locațiune?

Opinia majoritară a doctrinei² este că, în principiu, un raport de prepușenie nu poate fi greșit pe niciunul dintre aceste contracte. Cu toate acestea, apreciem că, în virtutea principiului libertății contractuale, poate exista un astfel de raport, condiționat de precizarea expresă a subordonării uneia dintre părți în folosul celeilalte. În toate celelalte situații, va putea fi antrenată doar răspunderea contractuală, soluție pe care o considerăm justă.

---

²A se vedea Renée Sanilevici, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 1976, p. 169, Constantin Stătescu și Corneliu Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura All Beck, București, 2002, p. 258.

TERTIUM HISTORIA REGULAE EXPLORABO

În această a treia treaptă hermeneutică, vom încerca să surprindem câteva momente pe axa verticală a comparațiilor analitice, aceea istorică, pentru a observa evoluția răspunderii civile delictuale.

La începuturile societății umane, răspunderea penală și răspunderea civilă se confundau.

În comuna primitivă, societatea gentilică cunoaște *vindicta privata*, consacrată ulterior prin *Lex Duodecim Tabularum*³. Răzbunarea personală îmbrăca două forme de manifestare. În ceea ce privește prima dintre acestea – *vendeta directă*, victima recurgea, ea însăși, la o modalitate de represiune. În antiteză, *vendeta indirectă* presupunea că aceasta era răzbutată de membrii ginții. Ceea ce justifică acest din urmă tip de răzbunare privată este sentimentul apartenenței la același grup. Astfel, „În ceea ce privește siguranța sa personală, individul se baza pe gintă [...], cine îl ofensa, ofensa ginta. De aici, din legăturile de sânge ale ginții izvorî obligațiunea răzbunării prin sânge care era cunoscută fără rezerve [...]”⁴. În acest sistem, observăm că este lipsită de importanță gravitatea delictului.

Legea talionului, care consacră brocardul „*Dinte pentru dinte, ochi pentru ochi, os pentru os*”, suprimă caracterul nelimitat, discreționar al răzbunării private. În acest context, victimei îi era conferit dreptul la răzbunare față de autorul delictului, prin săvârșirea unei fapte similare sau identice⁵ celei pe care o suferise. Instituția centrală este *vinovăția*.

Trecerea societății gentilice la societatea politică a atenuat caracterul discreționar particular instituției *vindicta privata*, impunându-se *sistemul compozițiunii voluntare*, a înțelegerii părților. Acestea puteau ajunge la un acord, victima renunțând la dreptul de a se răzbuna în schimbul unui echivalent, de pildă, înlocuirea animalelor care îi fuseseră ucise. În statele românești, remarcăm că acest sistem supraviețuiește până în Epoca feudală, fiind relevant, în acest sens, extrasul dintr-un hrisov din 1473⁶ potrivit căruia „Petru stolnicul se jeluește la Ștefan cel Mare: „împotriva Ilcăi fata lui Petru Ponici, pentru moartea tatălui său

---

³ Valerius M. Ciucă, *Lecții de drept roman*, Vol. II, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 212.

⁴ Friedrich Engels, *The Origin of the Family, Private Property and the State*, El Faro Printing, 2004, p. 90, traducere de Constantin Ștefan Tomulescu.

⁵ Const. St. Tomulescu, *Manual de drept privat roman*, Litografia și Tipografia Învățământului, București, 1958, p. 722.

⁶ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare, București, 1913 apud* Petre P. Panaitescu, Valeria Costăchel și Andrei Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV - XVI)*, Editura Științifică, București, 1957, p. 127.

Andriță. Deci Ilca nu s-a lepădat de acea moarte.... și a plătit Ilca moartea lui Andriță pe care l-a omorât Petre Ponici tatăl Ilcăi..... și au făcut pace veșnică între ei”.⁷

Consolidarea politică a facilitat apariția *sistemului compozițiunii legale*, cu cele două etape ale sale. Inițial, statului i-a revenit prerogativa de a stabili cuantumul sumei ce urma să fie plătită victimei delictului. Cel vinovat avea dreptul să aleagă între a plăti suma fixată sau a suporta consecințele răzbunării. Observăm, în privința *sistemului compozițiunii legale*, reminiscențe ale răzbunării private, care, însă, au caracter subsidiar.

Influența statului, la început limitată la fixarea cuantumului sumei, se amplifică, acesta preluând integral mijloacele de reprimare a faptelor prin care se aducea atingere persoanelor și bunurilor. Pe cale de consecință, victima delictului nu mai putea să-și exercite dreptul la răzbunare privată, însă îi era conferită posibilitatea de a formula o acțiune în vederea obligării celui vinovat la plata unei sume de bani, cu titlu de compensație. Sancționarea vinovatului avea, așadar, un caracter exclusiv pecuniar. Putem remarca faptul că momentul introducerii acțiunii marchează transformarea obligației legale de a compune în obligația de a plăti o sumă de bani. Romanii au văzut în această din urmă îndatorire un drept de creanță, cel păgubit dobândind calitatea de creditor⁸. Astfel, în Epoca clasică romană, delictul devine izvor al *obligației delictuale*.

Conceptul de *răspunderea delictuală* este indisolubil legal de cel de *delict privat*, ambele fiind modelate de însăși evoluția societății umane. Ce este, însă, *delictul privat*? Gaius oferă o definiție a acestei noțiuni, pe care o consideră o faptă ilicită, cauzatoare de prejudicii, sancționată de către stat cu plata unei sume de bani către victimă.

Sancțiunea aplicată, în dreptul roman, în ipoteza comiterii unui delict privat, după cum reiese din definiția amintită anterior, consta, în principal, în obligarea la plata unei sume de bani. Cu toate acestea, vinovatului i se putea aplica și o pedeapsă.

La rândul lor, delictele cunoscute de romani erau vechi și noi. Pe de o parte, *delictele vechi* erau amendate de dreptul civil, iar, ulterior, au fost modificate prin reformele pretoriene, în timp ce *delictele noi* au fost create de către pretor. Delictele vechi erau *furtum* - sustragerea pe nedrept a unui lucru mobil făcută cu intenția de îmbogățire, *iniuria* – ofensă intenționată și ilicită adusă unei persoane libere prin vorbe și fapte și *damnum iniuria datum* – daună adusă lucrurilor străine fie cu intenție, fie din neglijență. Erau considerate delictele noi *metus* –

---

⁷ Andrei Cazacu, *Justiția feudală*, în „*Viața feudală în Țara Românească și Moldova, sec. XIV- XVII*”, Editura Științifică, București, 1957, p. 467

⁸ Radu Motică, *Drept privat roman*, Editura Presa Universității Române, Timișoara, 1994, p. 185.

violența fizică și psihică, *dolus* – viclenia, *rapina* – tâlhăria și *fraus creditorum* – fraudă creditorilor.

În Europa occidentală, Epoca feudală cunoaște scindarea răspunderii civile de răspunderea penală. Deosebirile între cele două forme de responsabilitate devin tot mai evidente, astfel că, în zilele noastre, această dihotomie este unanim recunoscută. În Țările Române, răspunderea delictuală este reglementată la sfârșitul Evului feudal, prin Codul Calimach, în 1817, în Moldova și a Legiurii Caragea, un an mai târziu, în Țara Românească. Dispozițiile Codul Calimach tratează răspunderea pentru fapta altuia, pentru animale, cât și răspunderea pentru lucruri.

În cele ce urmează vom analiza succint sancționarea delictelor vechi.

Lex Duodecim Tabularum amenda furtul flagrant - *furtum manifestum* și furtul neflagrant - *nec manifestum*. În prima situație, era considerată vinovată fie persoana surprinsă în momentul săvârșirii faptei sau cea care avea asupra sa bunul însușit ori în domiciliul căreia era găsit bunul sustras. Cercetarea locuinței se realiza respectându-se un rit solemn, denumit *lance et licio*. Victima delictului era îmbrăcată sumar pentru a se evita aducerea unui obiect ascuns sub haine. Aceasta, purtând un șorț - *licium* și ținând un taler în mână – *lanx*, care simbolizau forțele supranaturale sau dreptatea și echitatea, căuta bunul în casa presupusului hoț. Descoperirea bunul echivala cu identificarea vinovatului.⁹

Sancțiunile erau diferite în considerarea statutului civil al hoțului. Astfel, omului liber era bătut cu vergile și transformat în sclavul celui păgubit. Sclav era ucis, iar trupul său era aruncat de pe stânca Tarpeia. Victima delictului putea renunța la pedepsirea vinovatului în schimbul unei sume de bani, stabilită de părți. În afara procedurii solemne amintită mai sus, legea decemvirală prevedea și o procedură lipsită de solemnitate, îndreptată împotriva detentorului bunului, indiferent de existența unui grad de vinovăție a acestuia. Contestarea vinei este instituită mai târziu, prin reformele pretoriene.

Cel de-al doilea delict vechi cunoscut în dreptul roman, *iniuria*, consta în ofensa intenționată și ilicită adusă unei persoane libere prin vorbe și fapte. În reglementarea Legii celor XII Table, în sfera noțiunii de *iniuria* erau incluse delictele de *membrum ruptum* - vătămare corporală, *os fractum* - ruperea unui os și *iniuria* în sensul de lovire ușoară, injurii, cântece și poezii satirice sau defăimătoare. Conținutul acestei noțiuni a fost modificat ulterior,

---

⁹ Vladimir Hanga, *Drept privat roman*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 397.

accentul fiind pus pe ofensa morală.¹⁰ Prin Legea *Cornelia de iniuriis*, adoptată în timpul lui Cornelius Sulla, se extinde sfera delictului *iniuria*, fiind sancționate și alte fapte, *exempli gratia* violarea de domiciliu.¹¹

Ultimul dintre delicturile vechi era *damnum iniuria datum*, așa-numita daună adusă lucrurilor străine, fie cu intenție, fie din neglijență. Fapta ilicită a fost sancționată prin *Lex Aquilia*, care era, potrivit lui Ulpian, un plebiscit votat de un tribun al plebeilor pe nume Aquilio, în 286 î. Ch.¹² Acest delict presupunea uciderea sau rănirea sclavului altuia sau a unui patruped care paște în turmă. Sancționarea *damnum iniuria datum* echivala, totodată, cu protejarea bunului incorporat împotriva unui *adstipulator* care, în dauna creditorului principal, considera, în mod fictiv, că debitorul și-a îndeplinit obligația. Prin reformele pretoriene, se extinde sfera acestui delict și asupra faptelor *incorpore*, de pildă, coruperea sclavului pentru a săvârși anumite acțiuni.

După cum am menționat, delicturile noi erau *metus* – violența fizică și psihică, *dolus* – viclenia, *rapina* – tâlhăria și *fraus creditorum* – fraudă creditorilor.

În ceea ce privește *metus*, inițial, actele încheiate sub presiune morală erau considerate valabile prin aplicarea principiului în virtutea căruia o voință, fie ea și constrânsă, este totuși o voință. În acest context, pretorul Octavius oferă victimei un instrument juridic prin care aceasta putea solicita o sumă de bani raportată la prejudiciul suferit - *actio metus*. În literatura juridică¹³ s-a apreciat că această acțiune avea un caracter arbitrar, în sensul în care vinovatul care satisfacea pretențiile victimei restituind bunul, nu era obligat la plata unei sume de bani.

Cu privire la dol, remarcăm faptul că romanii făceau distincție între *dolus bonus* și *dolus malus*. Dolul bun nu a fost niciodată sancționat, în timp ce dolul rău a fost amendat în perioada de apus a Republicii. Asemenea *actio metus* și *actio de dolo* avea caracter arbitrar. Însă această acțiune era, totodată, una personală, putând fi îndreptată doar împotriva vinovatului, în timp ce *actio metus* avea caracterul unui acțiuni *in rem scripta*, putând fi exercitată împotriva oricărui terț care profita de pe urma actului încheiat prin violență.

Delictul *rapina* este cunoscut de juristul contemporan ca fiind infracțiunea de tâlhărie - *qui res aliena rapit* (furt cu violență comis de către o persoană sau de către un grup armat). Se

---

¹⁰ Emil Molcuț și Dan Oancea, *Drept roman*, ediția a III-a, Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., București, 1995, p. 322.

¹¹ *Ibidem*, p. 324.

¹² A se vedea Valerius M. Ciucă, *Lecții de drept roman*, Vol. III, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 606.

¹³ Cristinel Murzea, *Drept roman*, Editura All Beck, București, 2003, p. 309.

apreciază că *rapina* a fost sancționată pentru întâia oară de pretorul peregrin M. Lucullus Licinianus, în anul 678¹⁴, pe fondul jafurilor și banditismului¹⁵ atât de frecvente în acea perioadă. Printr-un edict al său, se consacră dreptul victimei de a solicita acoperirea prejudiciului suferit, prin formularea unei acțiuni speciale *vi bonorum raptorum*.

Ultimul delict nou era *frauda creditorului*, care consta în fapta debitorului de a-și mări sau de a-și crea o stare de insolvabilitate, în detrimentul creditorului său. Prin *restitutio in integrum ab fraudem creditorum*, actele încheiate în fraudarea creditorului puteau fi desființate. Sfârșitul Republicii marchează apariția unui nou remediu juridic în mâna creditorului, și anume *acțiunea pauliană*.

QUARTUM COMPARABO

În cea de-a patra parte a operei de cercetare hermeneutică, vom supune analizei noastre reglementările ale altor state privind răspunderea comitentului pentru fapta prepusului său.

Autorii actualului Cod civil au avut muze eterogene, Codul civil francez, Codul civil italian, Codul civil elvețian, Codul civil spaniol, Codul civil german și Codul civil brazilian.

Izvorul inspirațional principal este, însă, Codul provinciei Quebec. Din această rațiune, ne propunem să analizăm instituția răspunderii civile a comitentului pentru fapta prepusului astfel cum este sancționată de Codul civil quebechez. Cu toate că sistemul de drept anglo-american este aplicabil în cea mai mare parte a teritoriului Canadei, provincia Quebec se circumscrie sistemului continental - european. Adoptat în 1991, Codul civil quebechez este de inspirație napoleoneană.

Capitolul al III-lea din Codul civil quebechez reglementează „Răspunderea civilă”, iar articolul 1463 tratează răspunderea comitentului pentru fapta prepusului. Potrivit textului legal „Comitentul este ținut să repare prejudiciul cauzat prin fapta prepușilor săi în exercițiul funcțiilor lor; el își rezervă, cu toate acestea, un drept de regres împotriva acestora.” În comparație, actualul Cod civil românesc reglementează răspunderea comitentului în două articole, și anume art. 1373 alin. 1-3 și 1374, alin. ultim. Potrivit acestora „Comitentul este obligat să repare prejudiciul cauzat de prepușii săi ori de câte ori fapta săvârșită de aceștia are legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate.” Distingem, așadar, două categorii

---

¹⁴ Constantin Stoicescu, *Curs elementar de drept roman*, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 229.

¹⁵ Emil Molcuț și Dan Oancea, *op. cit.*, p. 330.

de prepuși consacrate expres de legiuitor: cei a căror faptă prejudicioasă are legătură cu atribuțiile îndeplinite și cei care săvârșesc fapta cu ocazia demersurilor necesare atingerii unui scop încredințat de comitent. Legiuitorul quebechez nu a consacrat această dihotomie, în considerarea, probabil, a inutilității sale.

Remarcăm faptul că dorința legiuitorului a fost aceea de a extinde răspunderea civilă, în sensul consacării exprese a identității de opinie asumată de doctrină și de practica instanțelor românești cu privire la angajarea răspunderii comitentului pentru prejudiciul cauzat de prepusul său și în situațiile în care acesta a acționat cu depășirea exercițiului funcției, dar în scopul încredințat¹⁶. În acest sens, însuși legiuitorul mărturisește, în *Expunerea de motive ale Noului Cod civil*, faptul că au fost însușite unele „soluții consacrate în doctrină și jurisprudență, cum ar fi [...] extinderea răspunderii comitentului pentru fapta prepusului.”

Considerăm că nu supra-reglementarea, ci attributele unui text de lege de a fi clar și concis asigură aplicarea sa unitară, dacă aceasta s-a vrut a fi rațiunea legiuitorului.

Instanțele quebecheze consacră soluții similare¹⁷ cu practica românească, comitentul fiind obligat la acoperirea prejudiciului cauzat prin fapta prepusului său în situația în care paguba a fost cauzată de acesta în timpul exercitării normale a funcțiilor sale, cât și dacă acesta a abuzat de funcțiile sale, fără, însă, a le depăși sfera.

În actualul Cod civil, art. 1384, alin. (1) consacră dreptul comitentului de a „se poate întoarce împotriva aceluia care a cauzat prejudiciul”. Observăm că dreptul de regres este reglementat într-un text legal aflat la nu mai puțin de 11 articole distanță de cel care sancționează răspunderea comitentului pentru prepus. În Codul civil quebechez, acest drept a fost inclus în singurul articol privitor la răspunderea comitentului pentru fapta prepusului. Așadar, Codul quebechez pare a fi preferat în dauna Codului civil român datorită caracterului unitar și a formulării clare a dispoziției aplicabile în materia răspunderii civile delictuale.

Codul civil francez nu a constituit o sursă de inspirație pentru legiuitor în elaborarea actualului Cod civil român, în ciuda tradiției consacrată de Vechiul Cod civil. Cu alte cuvinte, art. 1000 alin. (3) din Cod civil de la 1865 care sancționa răspunderea comitenților pentru prejudiciul cauzat de prepușii lor în exercițiul funcțiilor încredințate, fusese formulat în spiritul și litera Codului napoleonean. Apreciem că o rațiune pentru care a fost preferat Codul

---

¹⁶ Constantin Stănescu și Corneliu Bîrsan, *op. cit.*, p. 228.

¹⁷ *Code civile du Québec*, annoté par Baudoulin Renaud, Société québécoise d'information juridique, 2011, p. 1975.

quebechez constă în faptul că acesta a intrat în vigoare cu puțin înaintea secolului al XXI-lea, fiind, aşadar, un cod contemporan, în detrimentul Codului francez.

În Codul civil francez, răspunderea civilă delictuală a comitentului pentru fapta prepusului este consacrată în Capitolul al II-lea denumit *Delicte și cvasi-delicte*. Potrivit art. 1384 alin. (5) Cod civil francez (similar art. 1000 din Vechiul Cod civil român) „Stăpânii și comitenții, (n.a. răspund) de prejudiciul cauzat de servitorii și prepușii lor în funcțiile ce li s-au încredințat („*Les maîtres et les commettants, du dommage causé par leurs domestiques et préposés dans les fonctions auxquelles ils les ont employés*”).

Comitentul este cel care îi încredințează prepusului îndeplinirea unor activități, a unei funcții. Pe cale de consecință, în mod tradițional, comitentul poate fi răspunzător pentru fapta ilicită săvârșită de prepus, în ipoteza în care victima faptei înțelege să solicite acoperirea prejudiciului suferit direct de la comitent. Desigur, victima are dreptul de a alege împotriva cărei persoane se va îndrepta, împotriva prepusului (art. 1382 și 1383 Cod civil francez) sau împotriva comitentului (art. 1384 alin. (5) Cod civil francez). De asemenea, victima poate cumula cele două forme de răspundere.

Trebuie remarcat că săvârșirea unei fapte ilicite de prepus nu implică, în mod automat, atragerea răspunderii delictuale a acestuia. În practica instanțelor franceze este aplicabilă „imunitatea prepusului”, inexistentă în România anterior intrării în vigoare a actualului Cod civil¹⁸. Astfel, Curtea de Casație franceză, a statuat, în cauza Costedoat din 25 februarie 2000¹⁹, faptul că prepusul care a acționat în limitele sarcinii încredințate de comitent nu răspunde față de terți pentru fapta prejudicială („*Attendu que n'engage pas sa responsabilité à*

---

¹⁸ A se vedea Judecătoria Mangalia, Secția civilă, Sentința 264/2008 potrivit căreia „fiind dovedită existența raportului de prepușenie dintre părți, (n.a. aceasta este) de natură să atragă răspunderea solidară a acestora față de victima prejudiciului.”; Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția I civilă, Decizia 290 din 20 ianuarie 2012, potrivit căreia „prevalează răspunderea pentru fapta proprie, astfel că făptuitorii trebuie să suporte singuri repararea prejudiciului pe care l-au cauzat prin fapta lor, comitentul având dreptul să regreseze împotriva acestora pentru recuperarea sumelor plătite. În cadrul acțiunii în regres a comitentului, prepușii nu se pot apăra invocând prezumția de răspundere reglementată de art. 1000 alin.(3) C.civ., ci eventual pot invoca și dovedi fapta proprie a comitentului, în condițiile art. 998 C.civ. (art. 1357 NCC), faptă care ar fi determinat total sau parțial producerea prejudiciului”.

¹⁹ Recursul Curții de Casație Franceză în cauza Costedoat din 25 februarie 2000 este disponibil la adresa web www.courdecassation.fr/publications_26/bulletin_information_cour_cassation_27/bulletins_information_2000_1245/n_512_1280/, accesată la data de 13.01.2014.

l'égard des tiers le préposé qui agit sans excéder les limites de la mission qui lui a été impartie par son commettant.”).

Apreciem ca fiind justă soluția Curții de Casație franceze, întrucât fapta ilicită a prepusului, săvârșită în virtutea funcției încredințate de comitent, este susceptibilă de a exonera prepusul față de victima delictului, lipsind un element esențial al răspunderii delictuale – vinovăția.

Analizând normele juridice din Noul Cod civil privind răspunderea delictuală a comitentului pentru fapta prepusului în raport cu reglementarea quebecheză și cea franceză, conchidem că influența Codului din Quebec este salutară, date fiind claritatea, concizia și predictibilitatea textelor de lege.

QUINTUM COLLIGAM

V.1. Littera

Terminologia folosită în redactarea unui text sugerează interpretările și limitele de aplicare a textului respectiv. Sensurile uzuale ale cuvintelor se îmbogățesc și se specializează în limbajul științific fără, însă, a goli noțiunile de înțelesul lor obișnuit.

În limbajul comun, *comitentul* este „persoana care încredințează cuiva un mandat prin care îl împuternicește să săvârșească anumite acte sub controlul său și după directivele sale”²⁰.

Sensul obișnuit al substantivului *prepus* este acela de „persoană care efectuează acte juridice sau care îndeplinește o funcție sub controlul sau directivele altei persoane”, adjectivul *prepus* semnificând „adăugat, pus înainte”.

Noțiunea de *prejudiciu* are sensul de „pagubă, daună, iar prin extindere, de știrbire a onoarei, a reputației, a prestigiului cuiva”²¹.

Cele trei noțiuni sunt de sorginte latină. Substantivul *comitent* provine din lat. *mitto* pe care l-am traduce prin „trimis”, „delegat”, rădăcină pentru verbul *committere*, însemnând „a se baza pe ceva, pe cineva”, sens pe care l-am moștenit fără modificări semantice semnificative.

---

²⁰ *Dicționarul explicativ român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 176.

²¹ *Ibidem*, p. 737.

Vocabula *prepus* este un derivat al verbului lat. *praeponere*, sensul elementelor constituente *pre* și *pone* fiind „a pune înainte”, în timp ce *praejudicium* își păstrează sensul de *daună*.

Din perspectivă juridică, doar noțiunea de *comitent* este definită expres în textele legale ca fiind „cel care, în virtutea unui contract sau în temeiul legii, exercită direcția, supravegherea și controlul asupra celui care îndeplinește anumite funcții sau însărcinări în interesul său ori al altuia”. Stabilirea sensului substantivele *prepus* și *prejudiciu* a făcut obiectul doctrinei juridice. Astfel, *prepus* își păstrează sensul uzual, în timp ce *prejudiciu* are semnificația de „element al răspunderii civile, constând în consecințele negative patrimoniale și morale suferite de către o persoană ca urmare a faptei ilicite săvârșite de către o altă persoană, ori a acțiunii unui animal sau lucru aflat sub paza juridică a altei persoane.” În sensul dreptului penal, acesta echivalează cu „distrugerea sau degradarea unui bun, vătămarea integrității corporale sau a sănătății unei persoane, lezarea onoarei etc.”²²

Se impune o precizare cu privire la noțiunea de *prejudiciu* folosită de legiuitor. Este neîndoielnic faptul că existența prejudiciului constituie una dintre condițiile intrinseci ale răspunderii delictuale. Dar care prejudiciu, cert sau eventual? Doctrină definește această noțiune ca fiind „rezultatul, efectul negativ suferit de o persoană ca urmare a faptei ilicite.”²³ Așadar, observăm că antrenarea răspunderii delictuale este condiționată de realizarea unui prejudiciu cert, fie actual sau viitor²⁴. Prejudiciul eventual, fiind lipsit de certitudine, de posibilitatea de a cunoaște întreaga sa întindere, nu poate justifica acordarea de daune.

V.2. Sententia

Consacrarea răspunderii comitentului pentru fapta *prepusului* în Codul civil din 1864 a alimentat numeroase controverse în literatura de specialitate.

Un prim aspect susceptibil de interpretări este însăși natura juridică a acestei instituții juridice. Doctrina a fost, mult timp, neunitară. Potrivit primei teorii, răspunderea delictuală a comitentului pentru *prepus* este o sancțiune specifică dreptului civil, care amendează săvârșirea delictului, cu un proeminent caracter personal. Alți autori²⁵ au opinat faptul că

---

²² Mircea N. Costin, Mircea Mureșan și Victor Ursa, *Dicționar de drept civil*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, p. 391.

²³ Constantin Stănescu și Corneliu Bîrsan, *op. cit.*, p. 135.

²⁴ Renee Sanilevici, *op. cit.*, p. 134.

²⁵ Constantin Stănescu și Corneliu Bîrsan, *op. cit.*, p. 114.

răspunderea delictuală este o sancțiune civilă aplicabilă în considerarea atât a persoanei care a săvârșit delictul, cât și a patrimoniului său.

Delimitarea răspunderii contractuale de cea delictuală, respectiv posibilitatea cumulării celor două a dat naștere, de asemenea, la controverse. Instanțele civile, în unanimitate, au adoptat regula potrivit căreia păgubitului nu-i este îngăduit să formuleze o acțiune mixtă, hibridă, prin combinarea celor două tipuri de răspundere. În Decizia nr. 11 din 1965, Tribunalul Suprem a statuat că neexecutarea obligațiilor, izvorâte dintr-un contract, prin care s-a prejudiciat una dintre părți, dă dreptul părții păgubite de a solicita acoperirea pagubei doar printr-o acțiune fundamentată pe răspunderea contractuală.

Un ultim aspect la care vom face referire vizează caracterul subiectiv sau obiectiv al naturii răspunderii delictuale. Potrivit părerilor care s-au conturat în favoarea concepției subiective, răspunderea civilă delictuală se întemeiază pe ideea de *culpă sau vinovăție*. Cu alte cuvinte, pentru a antrena răspunderea comitentului, fapta ilicită cauzatoare de prejudiciu trebuie să fie culpabilă.

În susținerea răspunderii subiective a comitentului pentru fapta prepusului au fost formulate numeroase opinii, și anume:

- *teoria prezumției legale de culpă* în alegerea prepusului *culpa in eligendo* sau în supravegherea prepusului *culpa in vigilando*;

- *teoria considerării culpei prepusului ca fiind culpa comitentului*, în relațiile cu terții, culpa prepusului devenind culpa comitentului;

- *teoria reprezentării*, formulată de jurisconsultul francez Jean Domat, potrivit căreia prin funcțiile încredințate, prepusul îl reprezintă pe comitent, culpa prepusului fiind, de fapt, culpa comitentului.

Potrivit opiniei majoritare, legiuitorul Codului civil român, a recunoscut răspunderea civilă delictuală subiectivă.

Concepția obiectivă asupra naturii răspunderii delictuale se fundamentează pe ideea de garanție sau de risc. Adepții *Teoriei risc – profit*, elaborată în sec. al XX-lea, considerau că cei care beneficiază de rezultatele unei activități desfășurate pentru ei, suportă și riscurile acesteia, inclusiv repararea prejudiciilor cauzate de către subordonații lor.

Criticând fundamentul acestei teorii, doctrinarii francezi au considerat că răspunderea comitentului are la bază, de fapt, *Teza autorității comitentului*, răspunderea sa fiind consecința firească a activității de control și supraveghere exercitată asupra prepușilor²⁶.

Juristul francez Boris Starck formulează, în 1947²⁷, teoria potrivit căreia răspunderea comitentului pentru fapta prepusului său se fundamentează pe doi piloni, *risc* și *garanție*, comitentul fiind considerat un garant pentru prepusul său.

Apreciem că răspunderea civilă delictuală a comitentului pentru fapta prepusului întemeiată pe ideea de risc-profit nu poate fi acceptată. Este adevărat faptul că un comitent are scopul de a obține un profit prin activitatea desfășurată de prepuși, însă nu puteau considera că principiile economiei de piață înlătură hazardul sau trăsăturile imanente umane, precum rațiunea și liberul arbitru.

V.3. Sensul teologic, politic și social

Optica clasei politice aflată la conducerea unui stat, în diferitele etape istorice, a influențat inclusiv percepția asupra răspunderii delictuale. Astfel, după instaurarea totalitarismului, observăm că prejudiciul moral nu mai făcea obiect al reparației. Astfel, cu titlu de excepție, „legislația unor țări socialiste – codul civil ungar, codul civil ceho-slovac, codul civil polonez, admit pentru unele cazuri expres prevăzute acordarea unei indemnizații bănești pentru prejudiciul moral”²⁸. Considerăm, așadar, că regula, în statele socialiste, o constituia inadmisibilitatea reparării prejudiciului moral, întrucât întinderea acestuia nu putea fi stabilită cu exactitate, deci acesta nu era cert.

Pentru a înțelege sensul social, se impune să ne întoarcem în timpuri demult apuse, în Britania. Răspunderea delictuală, în general, și răspunderea comitentului pentru fapta prepusului, în special, se fundamentează pe principii de echitate.

Un vechi brocard de *equity law* statua că echitatea nu acceptă ca o faptă prejudicială să nu rămână fără un remediu („*Equity does not suffer a wrong to be done without a remedy*”). În acest sens, Cancelarul Curții putea să inventeze noi sancțiuni în vederea reparării integrale

---

²⁶ A se vedea Lacrima Rodica Boilă, *Aspecte novatoare în doctrina și jurisprudența franceză privind fundamentul răspunderii comitentului pentru fapta prepusului*, în *Curentul Juridic*, nr. 3-4 (24-25)/2006, pp. 3-4.

²⁷ André Tunc, *A Little-noticed theory in the law of tort: Boris Starck's theory of guaranty*, University of Pennsylvania, 1973, p. 618.

²⁸ Renee Sanilevici, *op.cit.*, p. 133.

a prejudiciilor suferite. În dreptul anglo – american, acest principiu a fost metamorfozat în ceea ce s-a numit mai târziu „mischief rule” sau *regula daunei*, potrivit căreia interpretarea legilor de către judecători trebuie să se facă astfel încât niciun prejudiciu suferit de persoanele ocrotite de lege să nu rămână neacoperit²⁹.

V.4. Sensul obscur

Întreaga construcție juridică a răspunderii comitentului pentru fapta prejudicială a prepusului său poartă, fără îndoială, pecetea echității. Rațiunea consacării acestei instituții pare a fi ocrotirea păgubitului. Legiuitorul român trădează o puternică consecvență în acest sens, dacă avem în vedere că în anul 1960, prin Decizia de îndrumare nr. 2, Plenul Tribunalului Suprem statua faptul că persoana comitentului „poate fi obligată, ca responsabilă civilmente, solidar cu cei vinovați, această solidaritate cu funcționalitate reparatorie nu operează decât față de terț”.

Prin extinderea sferei răspunderii comitentului pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudicii săvârșită de către prepusului său, după cum propune noua formulare a textului legal relativ în cauză, înțelegem că păgubitul devenit vulnerabil, impune necesitatea unei „responsabilizări” mai accentuate a comitentului, pentru ca acesta să nu uite că „mână prepusului” este „prelungirea mâinii sale”.

SEXTUM OPPONAM ET QUAESTIO

VI.1. Pro auctoritas

Răspunderea comitentului pentru faptele ilicite ale prepusului său este o formă de responsabilitate delictuală, neavând în nicio situație valențele unei răspunderi contractuale.

În primul rând, trebuie făcută precizarea că obligația încălcată de autorul faptei ilicite are caracter legal, general, aceea de a nu vătăma drepturile altor persoane. Ea nu se naște din convenția existentă între comitent și prepus.

Răspunderea delictuală poate fi antrenată independent de stipularea sa expresă în contractul dintre părți. Mai mult decât atât, chiar în situația unei convenții nule sau anulabile, cel vătămat va putea să solicite comitentului să acopere prejudiciul suferit.

Pentru a se angaja răspunderea contractuală este necesar ca acela care nu și-a executat obligația să fi fost pus în întârziere, în formele prevăzute de lege. În situația de față nu există o

---

²⁹ Valeriu M. Ciucă, *Lecții de drept roman.*, Vol. I, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 212.

astfel de cerință, autorul faptei ilicite fiind de drept în întârziere, fără a mai fi necesară îndeplinirea unei formalități speciale în acest scop (*dies interpellat pro hominem*).

Un alt argument în susținerea acestui punct de vedere privește cuantumul prejudiciului pe care este dator să îl acopere cel care se face vinovat de săvârșirea faptei ilicite. Acesta va fi obligat la plata atât a prejudiciul efectiv (*damnum emergens*), cât și foloaselor nerealizate (*lucrum cessans*). Pe tărâm delictual, răspunderea va fi întotdeauna integrală (art. 1385 din noul Cod civil), autorul faptei prejudiciabile fiind ținut pentru toate pagubele cauzate, previzibile sau imprevizibile, spre deosebire de situația debitorului contractual căruia nu i se pot imputa decât prejudiciile cauzate, prevăzute ori previzibile la momentul contractării (art.1533 din noul Cod civil).

Nu în ultimul rând, dreptul de regres al comitentului împotriva prepusului său, autor al delictului civil, se întemeiază pe dispozițiile legale ale art. 1384 Cod civil și nu are ca izvor convenția părților. Mai mult decât atât, chiar în lipsa unei reglementări contractuale a acestui drept, comitentul va putea, totuși, recupera sumele plătite în vederea acoperirii prejudiciului.

Pentru aceste argumente considerăm că răspunderea comitentului pentru faptele prepușilor reprezintă o autentică formă de răspundere delictuală, indiferent care ar fi fundamentul ales: culpa *in vigilando*, ideea de risc sau ideea de garanție.

VI. 2. *Contra auctoritas*

Răspunderea comitentului pentru fapta prejudicială comisă de prepusul său este o instituție *sui generis*, în virtutea argumentelor pe care le vom prezenta succint, în cele ce urmează.

Raportul dintre comitent și prepusul său se fundamentează pe o convenție, contractul de muncă fiind cel mai frecvent temei. Funcțiile încredințate și întinderea acestora sunt, așadar, izvorâte din acordul părților. Dreptul de regres al comitentului împotriva prepusului este indisolubil legal de dovedirea existenței convenției încheiate cu prepusul său.

În situația în care nu există convenție, iar obligația rezultă din săvârșirea unui delict, ne aflăm pe tărâm delictual. Întrucât pentru neexecutarea unui contract, partea păgubită nu poate formula pretenții de daune decât în temeiul culpei contractuale, limitate la valoarea prestațiilor și a pierderilor ce au putut fi prevăzute, în absența unei convenții a comitentului cu prepusul, terțul își întemeiază pretenții pe răspundere delictuală. Așadar, în favoarea și pentru protejarea terțului, legiuitorul instituie o ficțiunea juridică, în virtutea căreia comitentul este privit ca fiind el însuși autorul delictului. Responsabilitatea prepusului și, implicit, a comitentului este

agravată, în sensul în care prepusul, în activitatea pe care o desfășoară, trebuie să evite comiterea de acte și fapte care ar putea fi păgubitoare pentru ceilalți. Agravarea răspunderii în maniera expusă este specifică materiei delictuale. Aceasta era, de altfel, concepția romană în ceea ce privește culpa delictuală „*In lege Aquilia et levissima culpa venit*”, de aici și distincția între *culpa lata* (greșeala gravă), *culpa levis* (culpa ușoară) și *culpa levissima* (culpa foarte ușoară).

Instituția juridică a răspunderii comitentului pentru fapta prepusului său se află, așadar, la confluența răspunderii contractuale cu cea delictuală, valențele contractuale marcând relația comitentului cu prepusul, în timp ce pentru terț, natura răspunderii comitentului este de factură delictuală.

VI.3. Dicta

În considerarea particularităților răspunderii delictuale a comitentului pentru fapta prepusului, dar și a tăcerii legiuitorului, problematica specifică naturii legale a acestei instituții rămâne deschisă unor noi idei și argumente.

SEPTIMUM QUERAM, BROCARDUM ET DE LEGE FERENDA

Noul Cod civil s-a dorit a fi un instrument modern care să răspundă atât încercărilor făcute de-a lungul timpului pentru modificarea și completarea legislației civile, cât și aspectelor reclamate de imperativele unui prezent dinamic, de realitățile în continuă schimbare.

În materia răspunderii comitentului pentru fapta prepusului, Cod civil în vigoare a completat cadrul legal prin definirea unor noțiuni și prin includerea unor soluții consacrate în doctrină și în practica judiciară, în sensul extinderii răspunderii delictuale.

Potrivit opiniei noastre, natura juridică complexă a acestei forme de răspundere civilă, în pofida tendinței de supra-reglementare a legiuitorului, va genera, fără îndoială, controverse doctrinare și va alimenta practica neunitară a instanțelor românești.

Bibliografie selectivă

- Baudoulin Renaud, *Code civile du Québec*, Société québécoise d'information juridique;
- Boilă Lacrima Rodica, *Aspecte novatoare în doctrina și jurisprudența franceză privind fundamentul răspunderii comitentului pentru fapta prepusului*, în *Curentul Juridic*, nr. 3-4 (24-25)/2006;
- Cazacu Andrei, *Justiția feudală, în Viața feudală în Țara Românească și Moldova, sec. XIV- XVII*, Editura științifică, București, 1957;
- Ciucă Valerius M, *Lecții de drept roman*, Vol. I-III, Editura Polirom, Iași, 1998 - 2000;
- Ciucă Valerius M, Macovei Codrin și Panainte Septimiu, *Școala dreptului organic*, Vol. I, Editura Junimea, Iași, 2007;
- Costin Mircea, Mureșanu Mircea și Ursa Victor, *Dicționar de drept civil*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980;
- Friedrich Engels, *The Origin of the Family, Private Property and the State*, El Faro Printing, 2004;
- Hanga Vladimir, *Drept privat roman*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977;
- Molcuț Emil și Oancea Dan, *Drept roman*, ediția a III-a, Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., București, 1995;
- Motică Radu, *Drept privat roman*, Ed. Presa Universității Române, Timișoara, 1994;
- Murzea Cristinel, *Drept roman*, Editura All Beck, București, 2003;
- Sanilevici Renee, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 1976;
- Stănescu Constantin și Bârsan Corneliu, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura All, București, 1994;
- Stoicescu Constantin, *Curs elementar de drept roman*, Editura Universul Juridic, București, 2009;
- Tomulescu Constantin Ștefan, *Manual de drept privat roman*, Litografia și Tipografia Învățământului, București, 1958;

•Tunc André, *A Little-noticed theory in the law of tort: Boris Starck's theory of guaranty*, University of Pennsylvania, 1973.